

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Simon József

Középkori és reneszánsz eszmetörténet

Teremtéstan 2

3.3 lecke – 20 perc

Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalóságáról 2*

A világ örökkévalóságának filozófiai tézise

A 3.2 leckében láttuk, hogy Aquinói a feltételes mindenhatóság körébe utalta annak vizsgálatát, hogy lehetséges-e az, hogy valamely Isten által teremtett dolog örökkévaló legyen. A problémát indirekt módon fogalmazza meg: annak lehetetlenségét, hogy valamely Isten által teremtett dolog örökkévaló legyen, a már megteremtett világ törvényszerűségeinek érvényben maradása mellett kell megvizsgáljunk.

Az idézeteket továbbra is Borbély Gábor fordításában olvassuk:

Aquinói Szent Tamás:
A világ örökkévalósága,
ford. Borbély Gábor,
Budapest, Józsvöveg, 1998

Aquinói pontosítja a problémát

A teljes kérdés tehát abban áll, hogy vajon az, hogy valamely dolgot Isten teremtett teljes szubsztanciája szerint, és az, hogy ezen dolog időbeli fennállásának nincs kezdete, ellentmondanak-e egymásnak, vagy sem.

A fenti ellentmondás
2 módon lehetséges:

- 1) a teremtett világ minden kauzális viszonyában **az oknak időben meg kell előznie az okozatot**
- 2) a teremtett világ minden létezőjére igaz, hogy **nem-létezésének időben meg kell előznie létezését**

Ha ellentmondanak, az csakis a következő két dolog külön-külön való vagy együttes fennállása folytán lehetséges: vagy mert szükségszerű, hogy a cselekvő ok időben megelőzze okozatát, vagy azért, mert szükségszerű, hogy a nem-lét időben megelőzze a létezését.

Aquinói érvelésének stratégiája az, hogy találjon kivételt mindkét pont alól.

1) Ha van olyan kauzális viszony, ahol az ok egyidejű okozatával, akkor a teremtett világ törvényszerűségeinek sérületlensége mellett Isten feltételes mindenhatóságával teremthette volna e világot örökkévalónak.

2) Ha van olyan létező, melynek esetében a létezés egyidejű a dolog semmi-voltával, akkor a teremtett világ törvényszerűségeinek sérületlensége mellett Isten feltételes mindenhatóságával teremthette volna e világot örökkévalónak.

1) estében Aquinói olyan kauzális viszonyra utal, melyben az ok egyetlen pillanatban (*subito*) hozza létre az okozatot. Az arisztotelészi természetfilozófiai paradigma elismer olyan oksági viszonyt, amelyben az ok hatásának kezdete és az ok hatásának teljes kivitelezése, azaz az okozat fellépése időben nem pozícionálhatóak egymás után. Isten pontosan egy ilyen pillanatban hozza létre a világot.

2) esetében idézzük Aquinóit!

A kérdés megállapítása:

Az marad hátra, hogy lássuk, vajon fogalmi ellentmondás-e az, hogy valami létrehozott dolog soha nem volt nem-létező; szükségszerűnek látszik ugyanis, hogy a nem-lét időben megelőzze ezt a dolgot, ha egyszer azt állítjuk, hogy a semmiből jött létre.

A semmi és létezés egymásra vonatkozó pozícióinak kettőssége:

- a nem-létezés *időtartam szerint* előzi meg a semmit

- a nem-létezés *természet szerint* előzi meg a semmit

Továbbá tegyük fel, hogy az imént említett – a semmihez történő – hozzárendelést fenntartjuk, még hozzá oly módon, hogy „a teremtmény a semmiből jött létre” azt jelenti, hogy a teremtmény a semmi után jött létre (az ’után’ szócska ebben az esetben hozzárendelést jelent). A hozzárendelés azonban többféle, ti. **időtartam szerinti** és **természet szerinti** is lehet; ha tehát az általános és univerzális nem időben előzi meg a sajátost és partikulárist, akkor ahhoz, hogy azt állíthassuk: ’a teremtmény a semmi után van’, nem szükségszerű, hogy a teremtmény az időtartam tekintetében legyen először semmi, azután pedig valami, hanem elegendő, ha a természet szerint előbb semmi se, azután pedig létezik.

Ráadásul az 1) ponttal szemben nem csak arról van szó, hogy kivételt találunk a semmi és a létező szigorú időbeli pozícionáltságának tézise alól, hanem arról, hogy általában véve jellemző a semmi és a valami természet szerinti egymáshoz rendelődése, mely viszony az időbeli tartamot tekintve szimultán:

Előbb van meg minden egyes dologban **a természet szerint** az, ami önmagában megilleti, mint az, amit valami mástól kap; márpedig a létezést a teremtmény csakis valami mástól kapja: ha magára marad, s önmagában szemléljük, akkor a teremtmény semmi. A természet szerint ennél fogva előbbi számára a semmi, mint a létezés. S nem szükséges, hogy azért, mert a semmi az időtartam szerint nem előzi meg a létezést, a teremtmény egyidejűleg legyen semmi és létező. Nem azt tartjuk ugyanis, hogy ha a teremtmény örökké létezett, akkor van olyan idő, amikor semmi, hanem azt, hogy olyan a teremtmény természete, hogy ha magára maradna, akkor semmi sem lenne.

Mivel tehát találtunk kivételeket mindkét tézis alól

1) a teremtett világ minden kauzális viszonyában az oknak időben meg kell előznie az okozatot;

2) a teremtett világ minden létezőjére igaz, hogy nem-létezésének időben meg kell előznie létezését;

ezért nem áll fenn annak lehetetlensége, hogy isten valamely dolgot örökkévalónak teremtsen. Nagyon fontos, hogy mindezt úgy állapította meg Aquinói Szent Tamás, hogy isten a már megteremtett világ törvényszerűségeit érintetlenül hagyja. Másként fogalmazva: még akkor is lehetséges, hogy a teremtett világ örökkévaló legyen, ha istennek a teremtésre vonatkozó képességét a feltételes mindenhatóságra szűkítjük le. Mindez nem jelenti azt, hogy a világ végtelen idő óta létezne: a világ *de facto* teremtett, de nem tartalmaz fogalmi ellentmondást és filozófiai szempontból lehetséges, hogy ez a világ öröktől fogva létezett. Am nem úgy létezik.

A 6 leckére rúgó teremtéstan-tematika végén figyeljünk fel egy érdekes mozzanatra! A [2.2 leckében](#) arról az intellektuális kihívásról volt szó, amit a nem-keresztény hellénizmuskori újplatonikus gondolkodók által felvázolt emanáció-tan jelentett a keresztény teremtéstan számára. Ott az isteni jóság és mindenhatóság attribútumainak beállításakor arra mutattunk rá,

hogy a teremtés keresztény tézise arra épül, hogy istenben erősebb mozzanat a mindenhatóság, mint a jóság. Aquinói esetében viszont már arról van szó, hogy a mindenhatóság ama argumentáció stratégiai része, mely a világ végtelen idő óta történő fennállását (vagy annak lehetőségét) hivatott bizonyítani. Aquinóinál tehát isten olyannyira mindenható, hogy még azt is megteheti, hogy örökkévalónak teremtse meg a világot.

Irodalom:

Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalósága*, Budapest, Jószyveg, 1998. ISBN: 963-9134-04-X

Geréby György: *A világ örökkévalósága Aquinói Szent Tamásnál*, in: Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalósága*, Budapest, Jószyveg, 1998, 47-111. ISBN: 963-9134-04-X

Kérdések:

1. Milyen kijelentések érvényessége esetén volna elgondolhatatlan a világ örökkévalósága Aquinói szerint?
2. Hogyan érvel az ok-okozat időbeli pozícionáltságának általánossága ellen?
3. Hogyan érvel nem-létezés–létezés időbeli pozícionáltságának általánossága ellen?
4. Mi a különbség isten mindenhatóságának kezelését illetően a hellénizmuskori keresztény érvelés és Aquinói argumentációja között?